

використати їх у написанні дипломної фахової роботи. Також вони можуть бути використані в майбутній роботі за фахом.

Список використаних джерел

1. Орлов Ю. М. Потребности в достижениях в учебной деятельности / Ю.М.Орлов / – М., 2007. – 167 с.
 2. Смирнов С. Д. Психологические факторы успешной учебы студентов вуза /С.Д.Смирнов / www.psy.msu.ru/science/public/smirnov/
 3. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С.Д.Смирнов / – М., 2001.
 4. Кон И.С. Психология ранней юности / Игорь Кон / – М.: Просвещение.1991. – 241 с.
- Буланова–Топоркова М.В. Педагогика и психология высшей школы / М.В.Буланова – Топоркова / – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – С. 335 – 337.

Гонтар Д.А.

Вивчення психологічних особливостей стереотипів соціальної перцепції...

Під соціальним стереотипом розуміють спрощений, схематизований, емоційно забарвлений та надзвичайно стійкий образ певної соціальної групи чи спільноти, який досить легко розповсюджується на всіх її представників [1,с.95]. Нерідко при визначенні соціального стереотипу підкреслюють його цілісність, яскраво виражене оцінювальне та ціннісне забарвлення, навантаженість його т.зв. «помилковим компонентом» тощо. В інших випадках акцентуються його динамічні характеристики – стійкість, ригідність, консерватизм, - що свідчать про здатність успішно опиратися будь-якій інформації, спрямованій на його зміну. Загальним при тлумаченні поняття «соціальний стереотип» є також визнання його переважно негативним феноменом, що протистоїть повному, адекватному взаєморозумінню людей, трактування його в якості своєрідних шор, що викривляють бачення соціальної реальності.

Соціальним стереотипам особистості притаманні деякі особливості. Найбільш значущими з них є наступні: 1) соціальні стереотипи особистості формуються під впливом взаємодії з соціальним оточенням; 2) формування сталих стереотипів протікає непомітно для самої людини та здобуває «владу» над нею саме через їх недостатню усвідомленість; 3) застосування стереотипів у спілкуванні залежить від значущості ситуації (в нейтрально забарвленій соціальній ситуації ймовірність використання стереотипу вкрай незначна); 4) соціальні стереотипи формуються досить рано. «Рано» не тільки в прямому онтогенетичному сенсі, але в значно більш широкому: вони засвоюються з моменту ідентифікації особистості себе з деякою соціальною чи професійною спільнотою, як тільки особистість починає усвідомлювати себе її часткою; 5) стереотипи стають більш виразними в ситуації соціальної напруженості,

модифікувати їх та керувати ними в умовах значної напруженості та конфлікту вкрай складно [5, с.221 - 222].

Досліджуючи теоретичну базу сучасної психологічної науки про соціальні стереотипи, можна прослідкувати декілька основних проблем: 1) У чому полягають власне психологічні функції стереотипів і чим вони відрізняються від їх соціальних функцій? 2) Якими є межі поширення даного явища (на яких міжгрупових рівнях діє процес стереотипізації)? 3) Який головний зміст соціальних стереотипів і наскільки він відповідає певній об'єктивній реальності, яким чином цей зміст пов'язаний з соціально-психологічними функціями стереотипізації? 4) Що собою являють динамічні закономірності соціальних стереотипів, яким чином вони виникають, формуються, видозмінюються, зникають? [1, с.96; 2, с.177 - 188]

Доцільно також підкреслити й те, що із психологічної точки зору процес стереотипізації не є ревалентним етичній антиномії «добре чи погано». За своїм змістом цей процес не є поганим і не є хорошим. Він виконує об'єктивно необхідну функцію, дозволяючи швидко, просто і досить надійно категоризувати, спрощувати, схематизувати найближче і найбільш віддалене соціальне оточення. Своєрідними інструментами (механізмами) при цьому є ідентифікація, емпатія, соціально-психологічна рефлексія тощо [1, с.98].

Механізм стереотипізації є необхідним і корисним інструментом соціального сприйняття, причому того його підвиду, котрий був позначений як «міжгрупове сприйняття» [3]. Це не суперечить поширеним негативним оцінкам соціальних стереотипів як соціального явища, оскільки в даному випадку мова йде не лише про два різних рівні соціальної реальності, але й про два різні рівні пізнання цієї реальності – соціологічний і психологічний. Поза сумнівом, соціальні стереотипи, сповнені етноцентризму, упереджень, ворожості і т.д., - явище суто негативне. Однак необхідно зазначити, що зміст соціальних стереотипів є відносно незалежним від психологічного процесу стереотипізації, який виступає лише як механізм формування стереотипів, а не як їх причина. Детермінанти змістовної сторони стереотипів приховані у факторах соціального, а не психологічного порядку. Стверджувати протилежне – значить психологізувати соціальну реальність [1,с.98].

Центральною проблемою сучасної психолого-педагогічної науки є вдосконалення підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах. Процес модернізації вищої освіти спрямований, перш за все, на демократизацію, гуманізацію, підвищення якості освіти, що створить умови для формування конкурентноспроможного фахівця – випускнику вишу.

Для реалізації поставленої мети необхідна переорієнтація з авторитарних, суб'єкт-об'єктних відносин між викладачем і студентом на партнерсько-паритетні суб'єкт-суб'єктні, на відносини взаємоповаги і співпраці [6, с.324].

Задля теоретичного та експериментального вивчення психологічних особливостей стереотипів соціальної перцепції в системі «викладач - студент» автором було проведено спеціальне дослідження.

Завдання дослідження – на основі запропонованої методики дослідити та визначити стереотипні риси типового студента, ідеального студента, типового викладача очима студентів.

Об'єктом наукового пошуку є соціальні стереотипи та явище стереотипізації.

Предмет дослідження становлять особливості стереотипів соціальної перцепції викладачами та студентами один одного.

Гіпотези: 1) Існують певні кількісні та якісні психологічні особливості у стереотипах соціальної перцепції викладачів і студентів один одного. 2) Образ типового студента, ідеального студента та типового викладача у студентів вищого педагогічного навчального закладу мають подібні та відмінні якісні особливості.

В ході проведення дослідження було використано методику Г.Солдатової.

Діагностичний тест відносин (ДТВ) – оригінальна модифікація методу семантичного диференціала, розроблена для дослідження емоційно-оціночного компоненту соціального стереотипу.

В основу методики покладена ідея про те, що одні й ті ж якості, що приписуються як самому собі, так і іншим людям (групі), можуть інтерпретуватися по-різному: позитивні якості своєї групи (наприклад, «ми – економні, ощадливі») можуть сприйматися як негативні в іншій («вони – скупі»). За цим принципом були складені пари якостей, полюси яких відрізняються за конотативними (афективними) параметрами, в той час як їх смислові значення можуть розглядатися як досить близькі.

В ході проведення даної методики було залучено студентів двох факультетів Криворізького державного педагогічного університету – історичного та фізико-математичного.

З аналізу матриць кореляції можна виокремити наступні особливості, притаманні:

а) студентам історичного факультету: 1) образ себе у студентів історичного факультету є позитивним; 2) високий рівень ідентифікації себе із соціальною роллю студента; 3) чим більше виражені негативні характеристики, тим менше це схоже на типового студента; 4) позитивне Я себе як особистості та себе як студента дуже подібні; 5) наявність ототожнення рис себе та типового студента, себе та рис типового викладача; 6) образ типового викладача у студентів історичного факультету є позитивним; 7) типові риси негативного студента не ідентифікуються з рисами типового викладача; 8) наявність співвідношення образу позитивних характеристик типового студента з аналогічними характеристиками типового викладача; 9) типовий студент історичного факультету ідентифікує себе з типовим викладачем.

б) студентам фізико-математичного факультету: 1) образ себе у студентів фізмату є позитивним та близьким до ідеального; 2) студенти фізмату не співвідносять себе з типовими студентами; 3) образ себе у студентів ФМФ є позитивним; 4) типові студенти фізико-математичного факультету не ідентифікують себе з негативними якостями типового викладача; 5) риси

типового студента не є водночас характеристиками ідеального студента; 6) чітко виражена відсутність ототожнення негативних рис типового студента з діагностичним коефіцієнтом типового викладача; 7) студенти фізико-математичного факультету не ідентифікують самих себе з рисами типового викладача (як із негативними, так і з позитивними); 8) студенти даного факультету не ідентифікують позитивні риси типового викладача із самим викладачем взагалі; 9) негативні риси типового викладача не ідентифікуються з якостями самого викладача.

Порівняльний аналіз між показниками студентів історичного та фізико-математичного факультетів дає змогу виявити наступні закономірності: 1) для студентів фізико-математичного факультету характерною є питома вага зв'язків з показниками «Ідеальний», а для історичного – «Типовий»; 2) для студентів історичного факультету характерним є ототожнення рис себе і типового студента, що не можна прослідкувати серед студентів фізико-математичного факультету; 3) у студентів-істориків образ ідеального студента не має зв'язків ні з одним із показників матриці. Можливо, це свідчить про ілюзорність, нереалістичність стереотипних характеристик ідеального студента історичного факультету, адже він не схожий ані на реального студента, ані на типового викладача. У студентів фізико-математичного факультету подібні кореляційні зв'язки присутні (ідентифікують себе з типовими студентами).

Подальші дослідження подібної стереотипії сприятимуть більш глибокому розумінню психолого-педагогічної сутності та специфіки навчального процесу у ВНЗ, сприятимуть удосконаленню наукової розробки проблем гармонійного співіснування студентів та викладачів в контексті навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Агеев В.С. Психологическое исследование социальных стереотипов / В.С.Агеев // Вопросы психологии. – 1986. - №1. – С. 95 – 101.
2. Агеев В.С. Стереотипизация как механизм социального восприятия / В.С.Агеев // Общение и оптимизация совместной деятельности / Под ред. Г.М.Андреевой, Я.Яноушека / Г.М.Андреева, Я.Яноушек. – М., 1987. – С. 177 – 188.
3. Агеев В.С. Психология межгрупповых отношений : [научно-методическое пособие]/ В.С.Агеев. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 144с.
4. Волянська О.В., Ніколаєвська А.М. Соціальна психологія: [навч. посібник] / О.В.Волянська, А.М.Ніколаєвська. – К.: Знання, 2008. – 275с.
5. Кудерміна О.І. Особливості змісту та динаміки професійних стереотипів міжособистісного сприймання у суб'єктів правоохоронної діяльності / О.І.Кудерміна // Актуальні проблеми практичної психології. Том І. Соціальна психологія. Психологія управління: [Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України] / За ред. С.Д. Максименка. - К.: Міленіум, 2002. – Ч.8. – С. 220 – 229.

6. Савицька О.В. До питання оцінки міжособистісних відносин в системі «викладач - студент» / О.В.Савицька // Актуальні проблеми практичної психології. Том І. Соціальна психологія. Психологія управління: [Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України] / За ред. С.Д. Максименка. - К.: Міленіум, 2002. – Ч.8.– С. 324 – 330.

Попель М.В.

Гендерні та вікові особливості комунікативних бар'єрів

Кожна людина містить у собі цілий світ з найрізноманітнішими переживаннями, вічними проблемами, радощами та страхами. Як виразити точніше те, що ти відчуваєш в даний момент? Не завжди це вдається зробити досить влучно. Більшість конфліктів трапляються саме через непорозуміння між співрозмовниками, через різноманітні бар'єри.

Вивчення проблеми особистості і спілкування у вітчизняній психології має достатньо багату традицію (Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, В.Н. Мясищев, Д.Б. Єльконін) [21]. Також розробкою психологічних проблем спілкування в своїх роботах займалися В.М. Бехтерев, О.А. Потєбня та багато інших. Говорячи про проблеми спілкування, слід зазначити, що вони включають в собі й комунікативні бар'єри.

Перш ніж розкрити особливості класифікації такого поняття як «комунікативний бар'єр», хотілось би спочатку розкрити саму сутність даного поняття, щоб розуміти з чим саме нам надалі доведеться працювати.

В «Словнику конфліктолога» ми зустрічаємо наступне означення: «Бар'єри комунікацій (від фр. *barrier* - перешкода) – суперечності та непорозуміння, що пов'язані не зі спотворенням інформації чи її браком, а з невмінням чи небажанням відчувати іншу людину, перейнятися її потребами та переживаннями. Розбіжності виникають через бажання нав'язати своє бачення ситуації. Часто перешкодою на шляху до розуміння є побоювання загубити вплив (над людиною, групою)» [4, с. 34].

Оскільки сама суть поняття «комунікативний бар'єр» розкрита досить широко, існують різні підходи до класифікації комунікативних бар'єрів. Розглянемо класичний підхід до класифікації комунікативних бар'єрів.

Соколов А.В., наприклад, поділяє усі комунікативні бар'єри на чотири класи [26]:

1. Технічний бар'єр. Це можуть бути шуми радіостанцій, перешкоди в аудіо та відео зв'язку, телезв'язку та інше.

2. Міжмовний бар'єр. Даний вид бар'єру виникає в зв'язку з неспівпаданням мовних одиниць, знаків, позначень, знакових систем.

3. Соціальний бар'єр. Як приклад, часто приводять непорозуміння між старшим та молодим поколіннями, між класові непорозуміння, непорозуміння між керівником та підлеглим тощо.

4. Психологічний бар'єр. В результаті утворення даного бар'єру, в свідомості співрозмовників формуються хибні уявлення про один одного, що